

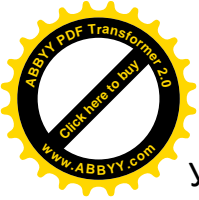
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Інститут педагогіки та психології

Кафедра практичної психології

ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНА НАВЧАЛЬНА ПСИХОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Програма та методичні рекомендації
для студентів напрямку підготовки
6.030103 **Практична психологія**

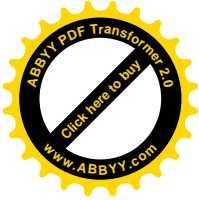
Суми
Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка
2012

УДК 159.98(076)

ББК 88.4я73

М 54

Рекомендовано до друку методичною радою Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка
(протокол № 7 від 29 лютого 2012 р.)

Укладачі: кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Інституту педагогіки та психології СумДПУ ім. А. С. Макаренка **Н. О. Єрмакова**;
практичний психолог Лабораторії маркетингових рішень
Т. Д. Луцьковська

Рецензенти:

Г. Є. Улунова – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Інституту педагогіки та психології СумДПУ ім. А.С. Макаренка.

С. О. Ніколаєнко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВНЗ УАБС НБУ.

М 54 Ознайомлювальна навчальна психологічна практика (програма та методичні рекомендації для студентів напряму підготовки 6.030103. Практична психологія) / Уклад. Н. О. Єрмакова, Т. Д. Луцьковська – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – 60 с.

Видання містить програму, методичні рекомендації з ознайомлювальної навчальної психологічної практики, зразки оформлення документації та критерії її оцінювання.

Методичні рекомендації призначені для студентів II та III курсів, що навчаються за напрямом підготовки 6.030103 Практична психологія освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», а також викладачів для здійснення ними керівництва практикою студентів.

УДК 159.98(076)

ББК 88.4я73

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ПРОГРАМА ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ	4
Загальні положення.....	4
Організація практики.....	7
Термін проведення практики та її форма.....	8
Бази навчальної практики.....	8
Керівництво практикою	8
Обов'язки та права	9
Перелік завдань, які студенти повинні виконати під час практики	10
Звітна документація	11
Критерії оцінювання диференційованого заліку з ознайомлювальної навчальної практики	11
 РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ	14
Оформлення та ведення щоденнику психологічної практики	14
Оформлення аналітичного звіту з практики	16
Атестаційний лист.....	17
Опитувальники Т. Ахенбаха	19
«Карта спостережень» Д. Стотта.....	32
Анкета для вчителів М. В. Бодунова	34
 ДОДАТКИ	37
Додаток А. Декларація прав дитини	37
Додаток Б. Етичний кодекс практичного психолога	40
Додаток В. Положення про психологічну службу в системі освіти	48
 ЛІТЕРАТУРА	58

РОЗДІЛ І. ПРОГРАМА ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

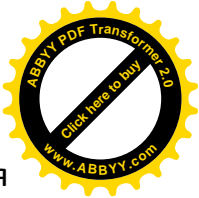
Загальні положення

Сучасне суспільство потребує кваліфікованих спеціалістів-практичних психологів, здатних до здійснення ефективного психологічного супроводу життєдіяльності груп і особистості зокрема. СумДПУ ім. А. С. Макаренка готує фахівців за напрямом 6.030103 Практична психологія. Студенти впродовж навчання оволодівають теоретичними знаннями з практичної психології та вчать застосовувати їх. Ознайомлювальна навчальна психологічна практика – це перший етап психологічної практики студентів-психологів, від якості проходження якого залежить подальше сприймання та оцінка професійної діяльності практичного психолога, і також остаточний вибір спеціалізації студентами.

Мета даної практики полягає в ознайомленні зі специфікою роботи практичних психологів закладів освіти, опануванні ідеєю психологічного супроводу особистості у навчально-виховному процесі (дошкільні, шкільні та позашкільні дитячі установи), знайомстві з особливостями роботи психолога-практика у медичних, пенітенціарних закладах, кризових центрах, соціальних службах, організаціях, на «Телефоні довіри» та інших установах, а також – набутті первинних навичок роботи з методами психологічного дослідження, обробки та інтерпретації емпіричних даних.

Визначена мета конкретизується у наступних **завданнях**:

1. Ознайомлення з системою роботи практичного психолога в контексті психологічного супроводу особистості в межах конкретного міста.
2. Усвідомлення специфіки діяльності практичного психолога у конкретних закладах освіти, медичних та соціальних установах.
3. Ознайомлення студентів з основними видами психологічної діяльності (організаційно-методична робота, психологічна просвіта, профілактика, психодіагностика, психокорекція, психологічне консультування, соціально-диспетчерська діяльність).
4. Формування у студентів професійної мотивації до діяльності практичного психолога та їх первинна адаптація до умов роботи.
5. Закріплення у студентів знань про принципи проведення емпіричного дослідження психологічних явищ.

6. Навчання студентів прийомам практичного використання психологічних методів.

7. Закріплення знань студентів про методи кількісної обробки та змістовного аналізу результатів емпіричного дослідження.

8. Формування у студентів вміння формулювати висновки та практичні рекомендації за результатами емпіричного дослідження.

9. Апробація деяких навичок роботи практичного психолога: шкільного психолога, психолога-консультанта, психолога, який працює з обдарованими дітьми та особистостями з особливими потребами.

Зміст практики має відповідати меті та завданням практики і визначатися основними напрямками діяльності закладу, що приймає студентів.

Впродовж даної навчально-психологічної практики студенти знайомляться з наступними **напрямами діяльності практичного психолога:**

а) психологічною просвітою, завдяки якій клієнти, вихователі, вчителі та батьки дізнаються про основні закономірності та умови сприятливого психічного розвитку особистості, в ході якої практичний психолог у формі лекцій, бесід, семінарів виставок тощо:

- популяризує і роз'яснює результати новітніх психологічних досліджень;

- формує потребу в психологічних знаннях, бажання використовувати їх в роботі з дитиною або в інтересах розвитку власної особистості;

- ознайомлює з основами самопізнання та самовиховання;

б) психологічною профілактикою, яка передбачає:

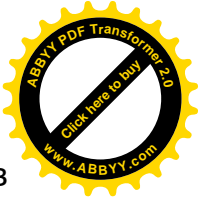
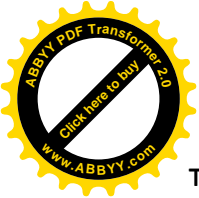
- відповідальність за дотримання в навчально-виховних, медичних та інших закладах психологічних умов, необхідних для повноцінного психічного розвитку і формування особистості на кожному віковому етапі;

- своєчасне виявлення таких особливостей особистості, які можуть привести до певних труднощів, відхилень в її інтелектуальному та емоційному розвитку, поведінці та відносинах;

- попередженні можливих ускладнень та адикцій в розвитку;

в) психологічною діагностикою, основними завданнями якої є

- контроль динаміки психічного розвитку на різних вікових етапах

та виявлення труднощів розвитку з метою створення оптимальних умов для їх виправлення;

– виявлення найбільш важливих особливостей діяльності, поведінки і психічного стану дітей та дорослих, котрі повинні бути враховані в процесі психологічного супроводу.

г) *психологічним консультуванням*, в ході якого реалізуються наступні завдання:

– підвищення психологічної культури педагогів та батьків, учнів, клієнтів телефону довіри та медичних установ шляхом проведення індивідуальних консультацій;

– консультування груп учнів, батьків та педагогів з проблем навчання, виховання, саморозвитку .

д) *психологічною корекційно-розвиваючою роботою* як спрямованим психологічним впливом на ті чи інші психологічні структури для забезпечення повноцінного розвитку й функціонування особистості; на вирішення в процесі розвитку конкретних проблем навчання, поведінки або психічного самопочуття.

е) *соціально-диспетчерською діяльністю*, яка направлена на отримання дітьми та їх батьками і педагогами, клієнтами медичних установ та телефону довіри, інших організацій та установ соціально-психологічної допомоги, яка виходить за рамки функціональних обов'язків та професійної компетенції психолога-практика.

Впродовж даної навчально-психологічної практики студенти повинні ознайомитися з реалізацією на практиці **головних принципів діяльності практичного психолога**, від яких залежить ефективність роботи з клієнтом:

1. Принципом нормативності та індивідуальності розвитку.
2. Принципом випереджального розвитку.
3. Принципом особистого досягнення та вмотивованості.
4. Принципом єдності діагностики та корекції.
5. Принципом системності розвитку психічної діяльності.
6. Принципом психологічного контакту і рівності позицій.
7. Принципом дотримання професійної етики.

Для проходження навчальної психологічної практики можуть бути задіяні лише ті заклади, які мають у своїй структурі відділи, лабораторії, секції чи служби відповідної психологічної спрямованості.

Організація практики

Забезпечення якісного проведення практики передбачає виконання ряду організаційних заходів:

1. Кафедра встановлює бази практики, узгоджуючи їх з обласним та міським Центрами практичної психології і соціальної роботи, а також медичними установами м. Суми.

2. Керівник розподіляє студентів за місцем проходження практики.

3. Керівник від кафедри та практичний психолог-фахівець, що приймає студентів на практику, обговорюють та узгоджують програму практики згідно з планом роботи практичного психолога.

4. Навчальна психологічна практика починається з установчої конференції за участю відповідальних за практику від кафедри, студентів, керівників практикою та представників баз навчальної практики.

На установчій конференції обговорюються: заходи по організації, проведенню та контролю успішності практики, програма практики, перелік завдань, які студенти повинні виконати під час практики, методичні вказівки, права та обов'язки практикантів, практичних психологів закладів, що приймають студентів, керівників практикою від кафедр, загальні вимоги щодо оформлення звітної документації.

5. Впродовж практики безпосередній керівник (методист) від кафедри та практичний психолог від базового закладу повинні приймати поточні звіти студентів з окремих видів робіт.

6. Після закінчення навчальної практики усі студенти здають звітну документацію безпосереднім керівникам практикою від кафедри (методистам).

7. Навчальна практика зараховується студентам, які успішно виконали програму практики, атестовані практичними психологами на місцях, вчасно подали звітну документацію і якісно доповіли на звітній конференції.

Безпосередній керівник від кафедри та керівник від базової організації рекомендують кафедрі певним чином оцінити практику студента. Остаточне рішення приймає кафедра. Практика має диференційований залік і оцінка заноситься у залікову книжку за підписом безпосереднього керівника (методиста) від кафедри.

Термін проведення практики та її форма

Ознайомлювальна навчальна психологічна практика проводиться четвертому та шостому навчальному семестрі з відривом від навчання протягом 4 тижнів (2 тижні у четвертому та два – у шостому семестрі), 30 годин на тиждень.

Бази навчальної практики

Вибір бази навчальної практики проводиться на основі аналізу виробничих та економічних можливостей відповідних закладів та установ за узгодженням з їх керівниками та обласним і міським Центрами практичної психології та соціальної роботи. При цьому бази практики повинні мати відповідний якісний кадровий потенціал, постійно розвивати науково-практичні зв'язки з кафедрою практичної психології СумДПУ ім. А. С. Макаренка, чітко виконувати план практики та регламентувати діяльність студентів.

Об'єктами ознайомлювальної навчальної психологічної практики студентів напряму підготовки 6.030103 Практична психологія обрано:

- Учасників навчально-виховного процесу дошкільних дитячих закладів міста Суми;
- Учнів, педагогів, батьків загальноосвітніх шкіл I-III ступенів, гімназій, ліцеїв, НВК, приватних освітніх закладів;
- Суб'єктів навчально-виховного процесу позашкільних освітніх закладів та закладів для дітей з особливими потребами;
- Клієнтів медичних установ та телефону довіри при МЦПП та СР та центральній міській лікарні №5 м. Суми;
- Суб'єктів виправно-трудоного процесу пенітенціарних закладів м. Суми;
- Суб'єктів соціальних установ, організацій, кризового центру м. Суми.

Керівництво практикою

Загальне керівництво практикою здійснює директор Інституту педагогіки та психології та завідувачий кафедрою практичної психології. Завідувачий кафедрою призначає безпосередніх керівників практикою (методистів) від кафедри.

Обов'язки та права керівників (методистів), студентів та практичних психологів базових закладів практики

1. Безпосередній керівник (методист) зобов'язаний здійснювати пошук можливих закладів для проходження практики і налагоджує зв'язки з керівниками цих закладів, завідуючими відділами, службами.

2. Безпосередній керівник (методист) зобов'язаний доповісти директору, його заступникам, завідувачому кафедри про заклади, які погоджуються виступити у якості базових організації для проходження навчальної практики.

3. Безпосередній керівник (методист) зобов'язаний виконувати розподіл студентів лише за тими базовими закладами, які були ухвалені загальним керівництвом.

4. Безпосередній керівник (методист) має право вирішувати питання про переміщення практикантів з одного базового закладу в інший (із переліку закладів, ухвалених загальним керівництвом).

5. Безпосередній керівник (методист) готує документацію до наказу про проходження практики.

6. Безпосередній керівник (методист) разом з представником базової організації узгоджує програму проходження практики.

7. Безпосередній керівник (методист) зобов'язаний контролювати проходження практики і попередньо оцінювати звітну документацію.

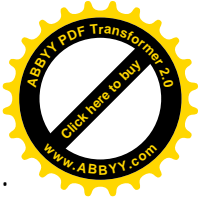
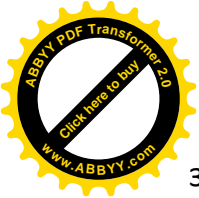
8. Студенти, які будуть відпрацьовувати навчальну практику, повинні взяти участь в роботі установчої конференції.

9. Практиканти повинні проходити практику за місцем розподілу, яке схвалене загальним керівництвом.

10. Практиканти зобов'язані виконувати програму практики, узгоджену з практичним психологом базового закладу, виконувати проміжні звіти, обов'язково відпрацьовувати в установі, якій проходять практику, 6 годин щодня кожний.

11. По завершенню практики кожен студент-практикант зобов'язаний відзвітувати про проведену роботу та виконання плану практики на звітній конференції у формі усної доповіді.

12. Студент у виключних обставинах має право самостійно знайти і запропонувати місце для проходження практики (за межами міста Суми чи у

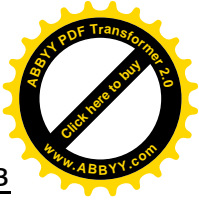
закладі, який не входить у перелік ухвалених керівництвом факультету). Пропозиція-заява подається за 1 місяць до початку практики безпосередньому керівнику (методисту) практики чи керівникам, що здійснюють загальне керівництво, та розглядається на засіданні кафедри практичної психології. Разом із заявою студент повинний подати лист-запрошення на практику від організації (на фірмовому бланку) та деталізований план-програму проходження практики за підписом керівника організації, що запрошує на практику, та керівника відділу – практичного психолога, який буде безпосереднім наставником під час практики.

13. Практиканти, що проходять практику за індивідуальними планами та у вільно вибраних місцях призначення, подають, як і інші студенти, звітну документацію за встановленою формою.

14. Практичний психолог базового закладу, що приймає практикантів, зобов'язаний забезпечити нормальні умови для проведення ознайомлювальної навчальної психологічної практики; ознайомити студентів із установою, змістом та формами роботи, документацією; повідомляти керівника практики про порушення студентами умов проходження практики (пропуски, неповний термін відпрацювання, безвідповідальне ставлення до обов'язків тощо), дати відгук про роботу практиканта та атестувати його, поставивши оцінку.

Перелік завдань, які студенти повинні виконати під час практики

1. Познайомитися із структурою психологічної служби базових закладів.
2. Ознайомитися з планом, документацією, та основними видами, формами та методами роботи практичних психологів базових закладів.
3. Бути присутнім та надавати допомогу при виконанні психологами різних видів робіт (просвітницької, профілактичної, діагностичної, корекційно-розвиваючої).
4. Вести щоденник практики, в якому фіксувати:
 - Зміст 1, 2, 3 завдання.
 - Дату та конкретні справи, на які був затрачений час практики.
5. Провести одне індивідуальне або групове спостереження за контингентом, узгодженим з практичним психологом бази практики (база обирається на вибір студента).

6. Виконати творчу роботу у формі психологічного есе «Я в професії», яка повинна містити роздуми та рефлексію щодо власного професійного самоприйняття студента; набутого досвіду професійної діяльності; конкретних практичних умінь та навичок; професійно значущих якостей особистості практичного психолога, його ставлення до професії та особистісного зростання («Я маю такі особистісні якості практичного психолога...» – «Я хотів би мати такі особистісні якості практичного психолога...», «Я знаю...» – «Я хочу знати...», «Я вмію...» – «Я хочу навчитись» тощо).

7. Принести по 5 фотографій з місць проходження практики, які відображають робочі моменти, та оформити фотоальбом від академічної групи, який залишається на кафедрі.

8. Оформити аналітичний звіт з практики. Структура звіту – довільна, але з висвітленням всіх позицій плану проходження практики, з висновками і побажаннями щодо підвищення якості організації практики.

Звітна документація

1. Щоденник проходження практики.
2. Аналітичний звіт.
3. Звіт за результатами індивідуального або групового спостереження.
4. Творча робота у формі психологічного есе «Я в професії».
5. Атестацію керівників практики від базового закладу.

Термін здачі звітної документації керівнику практики – один тиждень з моменту початку академічних занять.

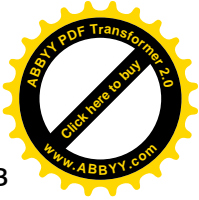
Звітна документація та документація по підготовці та завершенню ознайомчої навчальної психологічної практики реєструється та зберігається на кафедрі практичної психології 3 роки.

Зразки звітної документації та загальні рекомендації що до її оформлення див. с 14–16.

Критерії оцінювання диференційованого заліку з ознайомлювальної навчальної практики

Оцінка «відмінно» (90–100 балів) виставляється студенту, який:

- з високою відповідальністю поставився до практики;
- під час практики встановив конструктивні ділові відносини з

психологом, сприяв установленню і підтриманню позитивної атмосфери в колективі установи;

- якісно підготував і вчасно здав звітну документацію з практики;
- творчо застосував вміння і навички надбані в процесі навчання;
- на високому рівні провів з спостереження за учнями класу;
- взяв участь у всіх заходах, проведення яких збіглося з часом проведення практики;
- отримав позитивний відгук практичного психолога бази практики.

Оцінки «добре» (85–89 балів В та 75–84 балів С) виставляється студенту, який:

- з достатньо високою відповідальністю поставився до практики;
- під час практики встановив конструктивні відносини з психологом, сприяв установленню і підтриманню позитивної атмосфери в колективі установи;

- достатньо якісно підготував і вчасно здав звітну документацію з практики;

- на репродуктивному рівні застосовував вміння і навички надбані в процесі навчання;

- на достатньому рівні провів з спостереження за учнями класу;
- взяв активну участь у більшості заходів, проведення яких збіглося з часом проведення практики;

- отримав позитивний відгук практичного психолога бази практики.

Оцінка «задовільно» (65–74 балів – D) виставляється студенту, який:

- недостатньо відповідально поставився до практики: пропусков або недостатньо сумлінно ставився до підготовки і проведення заходів, які відбувалися на базі практики під час її проходження;

- недостатньо якісно провів спостереження за учнями класу, що свідчить про невисокий рівень оволодіння професійними навичками та вміннями;

- недостатньо якісно підготував або невчасно (із запізненням) здав звітну документацію з практики;

- демонструє недостатній рівень аналітичності матеріалів практики;

- отримав позитивний відгук практичного психолога бази практики.

- отримав позитивний відгук практичного психолога бази практики.

Оцінка «задовільно» (60-64 бали – E) виставляється студенту, який:

- не виявляв активності, зацікавленості під час практики;
- пропускав або недостатньо сумлінно ставився до підготовки і проведення заходів, які відбувалися на базі практики під час її проходження;
- виконав завдання не в повному обсязі;
- недостатньо якісно провів спостереження за учнями класу, що свідчить про невисокий рівень оволодіння професійними навичками та вміннями;
- звітну документацію оформив не відповідно до вимог і подав невчасно;
- звітна документація містить запозичення (Інтернет, інший студент тощо);
- роботу виконано у рукописному варіанті (написано від руки);
- відгук практичного психолога бази практики позитивний.

Оцінка «незадовільно з можливістю повторного проходження» (35-59 балів – FX) отримує студент, який:

- несистематично відвідував базу практики;
- не виконав завдання практики;
- не подав звітну документацію для перевірки або звітна документація повністю чи частково запозичена (Інтернет, інший студент тощо);
- отримав негативний відгук практичного психолога бази практики.

Оцінка «незадовільно» (0-34 бали – F) отримує студент, який:

- не відвідував бази практики без поважних причин;
- звітна документація повністю запозичена (Інтернет, інший студент тощо);
- отримав негативний відгук практичного психолога бази практики.

Якщо отримана незадовільна оцінка за практику, студент зобов'язаний пройти практику повторно у термін, установлений керівником відділу практики університету і погоджений з завідувачем кафедри.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Під час практики студент працює за індивідуальним планом роботи та веде щоденник, в якому висвітлює зміст діяльності, проведеної практичним психологом на робочому місці та особистий внесок у неї протягом кожного дня практики, записує власні спостереження, роздуми, зауваження керівників практики.

Зразок оформлення титульної сторінки щоденника

ЩОДЕННИК

ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Студента-практиканта _____
II-го (III) курсу Інституту педагогіки та психології _____ академічної групи
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
Місце проходження практики: _____

Термін проходження практики _____

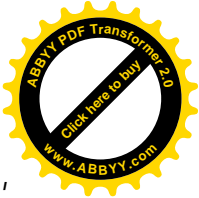
Практичний психолог бази практики _____

Методист практики _____

Керівник практики _____

Приблизна структура щоденника ознайомлювальної навчальної психологічної практики:

1. Титульна сторінка.
2. Характеристика баз практики:
 - повна назва установи (організації);
 - керівна установа;
 - повна поштова адреса, номер телефону;
 - мета діяльності, сфери діяльності;
 - основні види роботи, які здійснює практичний психолог;

- робота з клієнтами: реклама (якщо є), послуги, кількість, вік, характеристика проблем клієнтів;
3. Робочі сторінки щоденника (довільна форма викладення змісту діяльності практиканта щодня).
 4. Загальні висновки про практику, роздуми, зауваження, побажання.

Приклад оформлення робочої сторінки щоденника

№ п/п	Дата	Мета та завдання	Зміст роботи та отримані результати

Загальні рекомендації щодо ведення щоденника:

1. Щоденник повинен висвітлювати діяльність студента протягом практики, його особистий внесок у роботу практичного психолога базового закладу .
2. Студент зобов'язаний кожного дня вести записи у щоденнику практики.
3. У щоденнику мають бути відображені:
 - графік роботи психологічної служби установи;
 - графік занять студентів-практикантів;
 - аналіз індивідуальної та групової (якщо вона мала місце) діяльності студента-практиканта.
4. У загальних висновках мають бути обов'язково висвітлені наступні питання: рівень виконання плану практики та зазначення відхилень від нього; основні надбання (теоретичні й практичні), отримані в результаті виконання завдань практики; проблеми (об'єктивні й суб'єктивні), що заважали здійсненню діяльності та можливі шляхи та пропозиції щодо їх розв'язання; ступінь задоволеності практичною діяльністю; пропозиції щодо поліпшення організації практики.

Приблизна схема аналітичного звіту студента з ознайомчої навчально-психологічної практики:

ЗВІТ

з ознайомлювальної навчальної психологічної практики

студента _____ групи Інституту педагогіки та психології

_____ (П.І.П.)

1. Термін проходження ознайомлювальної навчальної психологічної практики.

2. Виконання індивідуального плану: зміст діяльності в цілому (організаційно-методичної, профілактичної, просвітницької, психодіагностичної, корекційно-розвиваючої та консультативної – з чим практикант ознайомився та що виконав особисто); її якість; основні труднощі при виконанні; відхилення від плану, які мали місце тощо.

3. Кількість відвіданих заходів, які проводилися практичним психологом на базі практики просвітницького, профілактичного, психодіагностичного, корекційно-розвиваючого характеру. Висновки та особисті роздуми щодо ефективності та доцільності конкретних форм та методів роботи в ході психологічного супроводу (навести приклади).

4. Особливості проведення власного психологічного спостереження (за учнем групою, клієнтом тощо). Чи була досягнута мета спостереження, які труднощі виникали під час його проведення, особисті враження – в чому суть набутого досвіду?

5. Вміння та навички, набуті студентом в ході практики з кожного виду діяльності практичного психолога.

6. Загальні висновки та враження. Рефлексія набутого досвіду (сміслова та емоційна).

7. Значення практики в становленні професійної ідентичності студента як фахівця.

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ

результатів ознайомлювальної навчальної психологічної практики студента(-ки) **II курсу** Інституту педагогіки та практичної психології Сумського державного педагогічного факультету ім. А.С.Макаренка.

Прізвище, ім'я, по-батькові студента (-ки) _____

Академічна група _____

Термін проходження практики _____

Місця проходження практики _____

Відповідальний методист практики _____

Номер та назва базового закладу	Напрями ознайомлювальної навчальної психологічної практики	Зміст діяльності студента на місці проходження практики	Оцінка практичного психолога базового закладу (із зазначенням П.І.П.)	Місце печатки та підпис керівника бази практики
	Знайомство зі структурою, діяльністю та видами роботи практичного психолога			
	Допомога з різних видів роботи практичного психолога			
	Знайомство зі структурою, діяльністю та видами роботи практичного психолога			
	Допомога з різних видів роботи практичного психолога			

Підсумкова оцінка _____ (за підписом відповідального методиста практики)

Дата одержання заліку _____

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ

результатів ознайомлювальної навчальної психологічної практики студента(-ки) **III курсу** Інституту педагогіки та практичної психології Сумського державного педагогічного факультету ім. А.С. Макаренка.

Прізвище, ім'я, по-батькові студента (-ки) _____

Академічна група _____

Термін проходження практики _____

Місця проходження практики _____

Відповідальний методист практики _____

Напрями ознайомлювальної навчальної психологічної практики	Зміст діяльності студента на місці проходження практики	Оцінка практичного психолога базового закладу (із зазначенням П.І.П.)	Місце печатки та підпис керівника бази практики
Знайомство зі структурою, діяльністю та видами роботи практичного психолога			
Допомога з різних видів роботи практичного психолога			

Підсумкова оцінка _____ (за підписом відповідального методиста практики)

Дата одержання заліку _____

Опитувальники

Анкета для батьків дітей 4-18 років Т. Аженбаха

ПРИЗВИЩЕ ДИТИНИ _____

ІМ'Я _____ ПО-БАТЬКОВІ _____

Стать _____

хлопчик (1) дівчинка (0)

Дата заповнення анкети

____/____/20__

число місяць рік

День народження дитини

____/____/19__

число місяць рік

(Відповідаючи на всі питання, дотримуйтесь, будь ласка, Вашої особистої думки, навіть якщо Ви думаєте, що інші члени родини не будуть з вами згодні.)

У якому класі вчиться Ваша дитина? _____

Якщо Ваша дитина ще не ходить у школу, то відмітьте це _____

ПРОФЕСІЇ БАТЬКІВ, якщо навіть Ви не працюєте зараз (Назвіть, будь ласка, професію, яку Ви й Ваш чоловік (дружина) отримали відповідно до освіти, або ви працювали за нею більшу частину своєї професійної кар'єри. Будьте, будь ласка, точно вказуйте свою професію. Наприклад, інженер-автомеханік, збирач, продавець).

Батькова _____

Материна _____

Освіта батьків: _____ мама _____ тато _____

неповна середня _____

середня _____

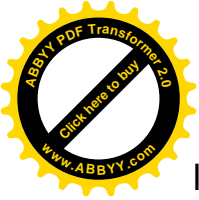
середня спеціальна _____

незакінчена вища _____

вища _____

Відповіді на ці запитання були дані:

(мамою, татом, ким-небудь іншим (вказіть ступінь рідства стосовно дитини))

I. Назвіть будь ласка, захоплення а.
(гуртки, колекціонування, ігри – все, б.
що цікаво Вашій дитині, включаючи
спорт в.

Прикладами можуть слугувати г. У нього/неї немає захоплень
колекціонування марок, гра на
музичних
інструментах, читання, драмгурток,
в'язання, катання на ковзанах і т. д.

У порівнянні з іншими дітьми того ж У порівнянні з іншими дітьми того
віку, як багато часу він (вона) ж віку, наскільки успішний(а)
проводить, займаючись цим він(вона) в цьому?
захопленням?

Не знаю	Менше	Як	Більш	Не	Менше	Як	Більше
	інших	всі	інших	знаю	інших	всі	інших

а)
б)
в)

II. Перелічить, будь ласка, всі У порівнянні з іншими дітьми того
обов'язки, які є у Вашої дитини. ж віку, наскільки добре він(вона) з
Наприклад, прибирання постелі, ними справляється?
миття підлоги, підмітання, купівля
хліба, сидіння з молодшим бра
том/сестрою й т. д.

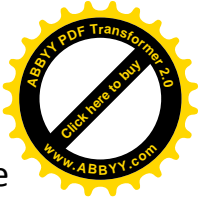
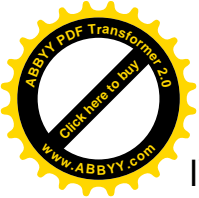
а.	Не	Гірше за	Як	Краще
б.	знаю	інших	всі	інших
в.				а)
г. У моєї дитини немає жодних б)				
обов'язків .				в)

III. 1. Скільки близьких друзів у Вашої дитини? (Не рахуючи братів і сестер)

жодного	1	2 або 3	4 або більше
---------	---	---------	--------------

2. Скільки (приблизно) раз у тиждень Ваша дитина робить що-небудь
(грає, зустрічається в гуртках, гуляє зі своїми друзями (не рахуючи братів і сестер) поза школою або дитячим садком?)

Рідше, ніж один раз у тиждень	1 або 2	3 або більше
-------------------------------	---------	--------------

IV. У порівнянні з іншими дітьми того ж віку, наскільки добре Ваша дитина:

- | | Гірше чим
інші | Як усі інші | Краще чим
інші |
|---|-------------------|-------------|-------------------|
| а. Дружить із сестрами/братами | | | |
| б. Товариський(а), легко
сходиться з іншими дітьми | | | |
| в. Добре поводитьься з батьками | | | |
| г. Грає й займається сам із
собою | | | |
| д. Не має братів/сестер | | | |

V. 1. Як на Вашу думку, навчається Ваша дитина (для школярів)? Якщо Ваша дитина не відвідує школу, назвіть, будь ласка, причину

	Задовільно	Гірше чим інші	Як усі	Краще чим інші
а. Читання або література	☐	☐	☐	☐
б. Російська мова	☐	☐	☐	☐
в. Історія	☐	☐	☐	☐
г. Математика	☐	☐	☐	☐
д. Фізика	☐	☐	☐	☐
е. Хімія	☐	☐	☐	☐
ж. Біологія, природознавство	☐	☐	☐	☐
з. Інші шкільні предмети (укажіть які) _____	☐	☐	☐	☐

2. Чи навчається Ваша дитина в якій-небудь спеціальній школі або в якому спеціальному класі?

Назвіть, будь ласка, спеціалізацію _____

3. Чи залишалася Ваша дитина коли-небудь на другий рік? ?

Назвіть, будь ласка, у якому році й з якої причини _____

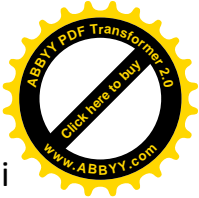
4. Є чи (чи були) у Вашої дитини проблеми, пов'язані з успішністю або поведінкою у школі?

Перерахуйте їх, будь ласка _____

Назвіть, будь ласка, коли почалися ці проблеми? _____

Чи скінчилися ці проблем _____

Коли? _____

5. Є чи у Вашої дитини які-небудь хронічні захворювання, фізичні порушення або затримка психічного розвитку?

Будь ласка, назвіть _____

6. Що Вас у Вашій дитині турбує найбільше?

7. Що Вас радує найбільше у Вашій дитині? Що в неї гарного? _____

Далі слідує список тверджень, що описують поведінку дітей і підлітків. Якщо даний пункт відповідає поведінці Вашої дитини в цей час повністю або майже повністю, то обведіть, будь ласка, цифру «2» у графі відповідей. Якщо даний пункт описує поведінку, характерну для Вашої дитини тільки до деякої міри (частково), то, будь ласка, обведіть цифру «1». І, нарешті, якщо дане твердження взагалі не відповідає поведінці Вашої дитини, то обведіть, будь ласка, цифру «0».

0= Взагалі не відповідає (наскільки мені відомо)

1= До деякої міри (іноді) відповідає

2= У цей час (завжди) відповідає

0 1 2	1.	Поводиться як маленький (поведінка не відповідає віку).
0 1 2	2.	Огризається
0 1 2	3.	Сперечається
0 1 2	4.	Не може сконцентруватися, втримати свою увагу на чомусь одному.
0 1 2	5.	Не може відскіпатися від нав'язливих думок опишіть, будь ласка.
0 1 2	6.	Не може всидіти на місці, невтомний, занадто активний.
0 1 2	7.	Занадто залежить від дорослих, несамостійний.
0 1 2	8.	Скаржиться на самотність.
0 1 2	9.	Неорганізований, неуважний.
0 1 2	10.	Багато плаче.
0 1 2	11.	Впертий, задиристий і злісний стосовно інших.
0 1 2	12.	Багато фантазує й видумує, занурений у свої думки.
0 1 2	13.	Любить щоб на нього звертали увагу.
0 1 2	14.	Навмисно ламає й знищує свої іграшки, книги, речі.
0 1 2	15.	Навмисно ламає й знищує речі, що належать родині, батькам чи іншим людям.

- 0 1 2 16. Неслухняний удома.
- 0 1 2 17. Неслухняний у школі.
- 0 1 2 18. Погано їсть.
- 0 1 2 19. Не ладить із іншими дітьми.
- 0 1 2 20. Не почуває себе винуватим, навіть якщо зробив що-небудь погане.
- 0 1 2 21. Ревнивий.
- 0 1 2 22. Боїться, що може подумати або зробити що-небудь погане.
- 0 1 2 23. Вважає, що завжди повинен бути бездоганим.
- 0 1 2 24. Йому здається, що його ніхто не любить.
- 0 1 2 25. Йому здається, що інші люди хочуть йому заподіяти шкоду.
- 0 1 2 26. Почуває себе неповноцінним, нікчемним
- 0 1 2 27. Вплутується в бійки
- 0 1 2 28. . Його часто дразнять
- 0 1 2 29. Водиться (входить у компанії) з іншим дітьми, які часто потрапляють у неприємні історії або навіть затівають їх.
- 0 1 2 30. Чує речі, які крім нього ніхто не чує, опишіть, будь ласка_____
- 0 1 2 31. Нестриманий, імпульсивний, діє нерозважно.
- 0 1 2 32. Віддає перевагу самотності.
- 0 1 2 33. Обманює, шахраює.
- 0 1 2 34. Нервовий, чутливий, напружений.
- 0 1 2 35. Нервові рухи або тики (посмикування повік, покусання губ, постукування ногою по підлозі й т.д.
- 0 1 2 36. Його не люблять інші діти.
- 0 1 2 37. Занадто боязкий і тривожний.
- 0 1 2 38. Часті запаморочення.
- 0 1 2 39. Вважає себе винуватим у всьому.
- 0 1 2 40. Перевтомлений.
- 0 1 2 41. Має надмірну вагу.
- 0 1 2 42. Має проблеми, пов'язані зі здоров'ям, медична причина яких не зрозуміла.
- 0 1 2 а. Тілесні болі (не включаючи головні).
- 0 1 2 б. Головні болі.
- 0 1 2 в. Нудота, нездужання.

- 0 1 2 г. Проблеми з зором.
- 0 1 2 д. Висипки або інші шкірні захворювання.
- 0 1 2 є. Болі в животі або судороги.
- 0 1 2 ж. Відрижка.
- 0 1 2 з. Інші фізичні проблеми опишіть, будь ласка _____

- 0 1 2 43. Агресивний, нападає на людей.
- 0 1 2 44. Погано вчиться.
- 0 1 2 45. Погано скоординований, незграбний.
- 0 1 2 46. Воліє проводити час і грати з дітьми більш старшого віку.
- 0 1 2 47. Воліє проводити час і грати з дітьми більш молодшого віку.
- 0 1 2 48. Відмовляється розмовляти.
- 0 1 2 49. Знову й знову повторює ті самі дії, рухи (наприклад: смикає гудзик, перевіряє, чи закриті двері тощо.)
Опишіть, будь ласка _____
- 0 1 2 50. Тікає з дому.
- 0 1 2 51. Крикливий.
- 0 1 2 52. Потайливий, тримає все в собі.
- 0 1 2 53. Бачить щось, що крім нього не бачить ніхто
Опишіть, будь ласка _____
- 0 1 2 54. Сором'язливий, легко бентежиться.
- 0 1 2 55. Часто грає з вогнем, влаштовує підпали.
- 0 1 2 56. Виставляє себе, блазнює.
- 0 1 2 57. Сором 'язливий або боязкий.
- 0 1 2 58. Байдуже (з відсутнім видом) дивиться кудись або на щось.
- 0 1 2 59. Краде в колі родини (у батьків або братів і сестер).
- 0 1 2 60. Краде поза домом.
- 0 1 2 61. Поводиться дивно.
Опишіть, будь ласка _____
- 0 1 2 62. Має дивні ідеї.
Опишіть, будь ласка _____
- 0 1 2 63. Упертий, похмурий і дратівливий.
- 0 1 2 64. Раптові зміни настрою.
- 0 1 2 65. Дується, вразливий.

- 0 1 2 66. Підозрілий.
- 0 1 2 67. Лається , використовує непристойні слова.
- 0 1 2 68. Занадто говірливий.
- 0 1 2 69. Дратується.
- 0 1 2 70. Запальний, легко виходить із себе.
- 0 1 2 71. Занадто багато думає про секс.
- 0 1 2 72. Погрожує людям.
- 0 1 2 73. Прогулює школу.
- 0 1 2 74. Недостатньо активний й енергійний.
- 0 1 2 75. Нещасливий, пригноблений.
- 0 1 2 76. Занадто гучний, говорить занадто голосно.
- 0 1 2 77. Вживає спиртне або наркотики.
Опишіть, будь ласка _____
- 0 1 2 78. Свідомо ламає й псує речі.
- 0 1 2 79. Замкнутий, не вступає в контакти з іншими.
- 0 1 2 80. Чимось схвильований, стурбований.

Будь ласка, перевірте, чи на всі питання Ви відповіли. Будь ласка, підкресліть всі питання (твердження), які залишилися Вам незрозумілі, викликали сумнів або роздратування.

Опитувальник Т. Ахенбаха для вчителів

ПРИЗВИЩЕ ДИТИНИ _____

ІМ'Я _____ ПО-БАТЬКОВІ _____

Стать _____ ВІК ДИТИНИ _____ років

хлопчик (1) дівчинка (0)

Дата заповнення анкети

____/____/20____

число місяць рік

День народження дитини

____/____/19____

число місяць рік

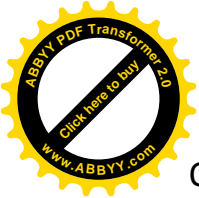
У якому класі вчиться дитина _____

ПРОФЕСІЇ БАТЬКІВ (Будьте, будь ласка, точні ,вказуючи їх професії.

Наприклад: інженер-автомеханік, збирач, продавець).

Батькова _____

Материна _____

Освіта батьків: мама тато

неповна середня _____

середня _____

середня спеціальна _____

незакінчена вища _____

вища _____

I. Як давно Ви знаєте цього учня? _____

II. Наскільки добре Ви його знаєте?

Дуже добре Досить добре Погано

III. Скільки годин у тиждень Ви викладаєте цьому учневі?

IV. Який предмет?

V. Чи було рекомендовано цьому учневі відвідування додаткових занять або занять із репетитором?

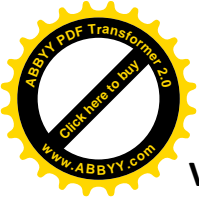
Н Не знаю Так (назвіть предмет і причину)

VI. Чи залишався він коли-небудь на другий рік?

Ні Не знаю Так (назвіть клас і причину)

VII. Як, на Ваш погляд, навчається ця дитина?

	Погано	Гірше, ніж інші	Як всі	Краще, чим інші
а. Читання або література	☐	☐	☐	☐
б. Рідна мова	☐	☐	☐	☐
в. Історія	☐	☐	☐	☐
г. Математика	☐	☐	☐	☐
д. Фізика.	☐	☐	☐	☐
є. Хімія	☐	☐	☐	☐
ж. Біологія, природознавство	☐	☐	☐	☐
з. Інші шкільні предмети (укажіть які)	☐	☐	☐	☐
_____	☐	☐	☐	☐
_____	☐	☐	☐	☐
_____	☐	☐	☐	☐

VIII. У порівнянні з типовим учнем його віку

	Багато менше	Менше (гірше)	Небагато менше	Як усе	Трохи більше	Більше (краще)	Багато більше
1. Наскільки цей учень старанний?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Наскільки добре він поводитьься?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Як добре він засвоює матеріал?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Наскільки він щасливий?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

IX. Коментарі (будь ласка, напишіть все, що Ви вважаєте за необхідне відзначити відносно цього учня)

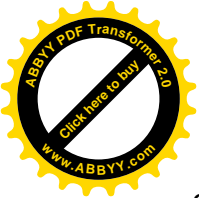
Нижче поданий список тверджень, що описують поведінку дітей і підлітків. Якщо даний пункт відповідає поведінці даного учня в цей час повністю, то обведіть, будь ласка, у графі відповідей цифру «2». Якщо даний пункт описує його/її поведінку тільки до деякої міри (частково), обведіть цифру «1». І, нарешті, якщо дане твердження взагалі не відповідає поведінці Вашого учня, обведіть цифру «0».

0 = Взагалі не відповідає (наскільки мені відомо)

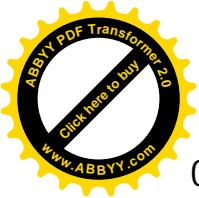
1 = До деякої міри (іноді) відповідає

2 = Повністю (завжди) відповідає

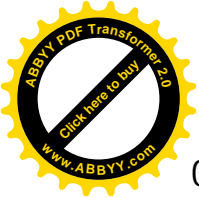
- 0 1 2 1. Поводиться як маленький (поведінка не відповідає віку).
- 0 1 2 2. Бурмоче, видає дивні звуки під час уроку.
- 0 1 2 3. Огризається, сперечається.
- 0 1 2 4. Не доводить до кінця розпочате.
5. Поводиться як дитина протилежної статі.
- 0 1 2 6. Опишіть, будь ласка _____
- 0 1 2 7. Поводиться зухвало.
- 0 1 2 8. Хвастає, задається.
- 0 1 2 9. Не може сконцентруватися, втримати свою увагу на чому-небудь одному.

- 0 1 2 9. Не може відскіпатися від нав'язливих думок.
Опишіть, будь ласка_____
- 0 1 2 10. Не може всидіти на місці, негатовний, занадто активний.
- 0 1 2 11. Занадто залежний від дорослих, несамотійний.
- 0 1 2 12. Скаржиться на самотність.
- 0 1 2 13. Неорганізований, неухажливий.
- 0 1 2 14. Багато плаче.
- 0 1 2 15. Крутиться.
- 0 1 2 16. Впертий, задиристий і злісний стосовно інших.
- 0 1 2 17. Багато фантазує й видумує, занурений у свої думки.
- 0 1 2 18. Схильний до навмисного покалічення або спроби самогубства.
- 0 1 2 19. Любить, щоб на нього звертали увагу.
- 0 1 2 20. Навмисно ламає й знищує свої іграшки, книги, речі.
- 0 1 2 21. Навмисно ламає й знищує речі, що належать родині, батькам, іншим людям.
- 0 1 2 22. Нездатний дотримуватися вказівок й інструкцій.
- 0 1 2 23. Неслухняний у школі.
- 0 1 2 24. Відволікає інших дітей.
- 0 1 2 25. Не ладить із іншими дітьми.
- 0 1 2 26. Не почуває себе винуватим, навіть якщо зробив що-небудь погане.
- 0 1 2 27. Ревнивий.
- 0 1 2 28. Їсть і п'є те, що не є їжею Опишіть, будь ласка_____
- 0 1 2 29. Боїться деяких тварин, ситуацій або місць (крім школи.) Опишіть, будь ласка
- 0 1 2 30. Боїться школи.
- 0 1 2 31. Боїться, що може подумати або зробити що-небудь погане.
- 0 1 2 32. Вважає, що завжди повинен бути бездоганим.
- 0 1 2 33. Йому здається, що його ніхто не любить.
- 0 1 2 34. Йому здається, що інші люди хочуть йому заподіяти шкоду.
- 0 1 2 35. Почуває себе неповноцінним, нікчемним.
- 0 1 2 36. Часто має забиті місця, фізичні травми.
- 0 1 2 37. Уплутується в бійки.
- 0 1 2 38. Його часто дразнять.
- 0 1 2 39. Водиться (входить в компанії) з іншими дітьми, які часто потрапляють в неприємні історії або затівають їх.
- 0 1 2 40. Чує звуки чи голоси, які крім нього, ніхто не чує. Опишіть, будь ласка_____
- 0 1 2 41. Нестриманий, імпульсивний, діє нерозважно.
- 0 1 2 42. Віддає перевагу самотності.
- 0 1 2 43. Обманює, шахраює, списує в школі.
- 0 1 2 44. Гризе нігті.

- 0 1 2 45. Нервовий, чутливий, напружений.
- 0 1 2 46. Нервові рухи або тики (посмикування вік, кусання нігтів, постукування ногою по підлозі тощо).
- 0 1 2 47. Беззастережно підкоряється правилам й інструкціям.
- 0 1 2 48. Його не люблять інші діти.
- 0 1 2 49. Має труднощі із засвоєнням матеріалу
- 0 1 2 50. Занадто боязкий і тривожний.
- 0 1 2 51. Часті запаморочення.
- 0 1 2 52. Вважає себе винуватим у всьому.
- 0 1 2 53. Не знає міри, говорить речі, які не відповідають дійсності
- 0 1 2 54. Перевтомлений.
- 0 1 2 55. Має надлишкову вагу.
- 0 1 2 56. Має проблеми, пов'язані зі здоров'ям, медична причина яких не зрозуміла.
- 0 1 2 а. Тілесні болі (не включаючи головні)
- 0 1 2 б. Головні болі
- 0 1 2 в. Нудота, нездужання
- 0 1 2 г. Проблеми з очима. Опишіть, будь ласка.
- 0 1 2 д. Висипки або інші шкірні захворювання
- 0 1 2 є. Болю в животі або судороги
- 0 1 2 ж. Блювота або відрижка
- 0 1 2 з. Інші фізичні проблеми. Опишіть, будь ласка
- 0 1 2 57. Фізично агресивний.
- 0 1 2 58. Колупає в носі, часто стосується деяких частин тіла, чеше. Наведіть приклади.
- 0 1 2 59. Спить на уроках.
- 0 1 2 60. Апатичний, ні в чому не зацікавлений.
- 0 1 2 61. Погано вчиться.
- 0 1 2 62. Рухи погано скоординовані, незграбні.
- 0 1 2 63. Воліє грати й проводити час із дітьми старшого віку.
- 0 1 2 64. Воліє грати й проводити час із дітьми більш молодшого віку.
- 0 1 2 65. Відмовляється розмовляти.
- 0 1 2 66. Знову й знову повторює ті самі дії, рухи. (Наприклад, смикає гудзик, перевіряє, чи закриті двері тощо. Опишіть, будь ласка.)
- 0 1 2 67. Порущує дисципліну під час уроку.
- 0 1 2 68. Крикливий.
- 0 1 2 69. Потайливий, тримає все в собі.
- 0 1 2 70. Бачить щось, що крім нього не бачить ніхто. Опишіть, будь ласка _____.
- 0 1 2 71. Сором'язливий, легко бентежить.
- 0 1 2 72. Неакуратний, ляпки й бруд у зошитах і книгах.
- 0 1 2 73. Безвіподальний. Опишіть, будь ласка

- 0 1 2 74. Виставляє себе, блазнює.
- 0 1 2 75. Сором'язливий або боязкий.
- 0 1 2 76. Поводиться непередбачено.
- 0 1 2 77. Безцеремонний, вимагає постійної уваги до себе.
- 0 1 2 78. Неуважний, легко відволікається.
- 0 1 2 79. Труднощі з мовою. Опишіть, будь ласка
- 0 1 2 80. Байдуже (з відсутнім виглядом дивиться кудись або на щось).
- 0 1 2 81. Болісно реагує на критику.
- 0 1 2 82. Краде.
- 0 1 2 83. Складає, збирає, зберігає речі, які йому не потрібні (не включаючи предмети з колекцій) Опишіть, будь ласка.
- 0 1 2 84. Поводиться дивно. Опишіть, будь ласка, у чому це проявляється.
- 0 1 2 85. Має дивні ідеї. Опишіть, будь ласка, які
- 0 1 2 86. Упертий, похмурий і дратівливий.
- 0 1 2 87. Раптові зміни настрою.
- 0 1 2 88. Дується, вразливий.
- 0 1 2 89. Підозрілий.
- 0 1 2 90. Лається, уживає непристойні слова
- 0 1 2 91. Говорить про самогубство.
- 0 1 2 92. Навчається не на повну силу, не реалізує свої здібності.
- 0 1 2 93. Занадто говіркий.
- 0 1 2 94. Дразниться.
- 0 1 2 95. Запальний, легко виходить із себе.
- 0 1 2 96. Занадто багато думає про секс.
- 0 1 2 97. Погрожував людям.
- 0 1 2 98. Часто спізнюється на уроки.
- 0 1 2 99. Занадто стурбований охайністю та акуратністю.
- 0 1 2 100. Не виконує домашніх завдань.
- 0 1 2 101. Прогулює школу.
- 0 1 2 102. Недостатньо активний й енергійний.
- 0 1 2 103. Нещасливий, пригноблений.
- 0 1 2 104. Говорить занадто голосно.
- 0 1 2 105. Вживає спиртне або наркотики. Опишіть, будь ласка.
- 0 1 2 106. Увесь час намагається догодити, підлизується.
- 0 1 2 107. Не любить школу.
- 0 1 2 108. Постійно боїться помилитися.
- 0 1 2 109. Пхикає.
- 0 1 2 110. Неохайний.
- 0 1 2 111. Замкнутий, не вступає в контакти з іншими.
- 0 1 2 112. Схильний до схвильованості, стурбованості. •
- 0 1 2 113. Перерахуйте, будь ласка, інші особливості поведінки даного учня, які не були згадані.

Будь ласка, перевірте, чи на всі питання Ви відповіли?

Будь ласка, підкресліть всі питання (твердження), які Вам незрозумілі. викликали сумнів або роздратування.

ДЯКУЄМО ЗА СПІВРОБІТНИЦТВО!

Опитувальники перекладені й адаптовані НМЦ «ДАРУНОК» ім.. Л.С. Виготського (Москва, Росія) і Центром Дослідження Дитини Єльського Університету (Нью Хевен, США). Copyright by T. Achenbah.

Остання версія батьківської форми цього опитувальника, використана як основа при перекладі й адаптації інструменту для російськомовної вибірки, складається з 20 питань, спрямованих на вимір рівня функціональної компетентності дитини, і 118 тверджень, що описують поведінкові й емоційні проблеми (у даному додатку приводиться скорочений варіант батьківської форми опитувальника, версія 1-2). Питання, спрямовані на вимір рівня функціональної компетентності, що входять в першу частину опитувальника, стосуються занять спортом, позашкільних захоплень, участі в різних гуртках і секціях, шкільної успішності, форм й якості спілкування з членами родини й іншими дітьми. Цей розділ також містить відкриті питання, що надає можливість указати на особливості соціальної поведінки дитини, не згадані в стандартизованих твердженнях.

Друга частина опитувальника містить 118 тверджень, що описують широкий діапазон ознак, присутність яких відмічається в поведінці дитини. Прикладами є наступні твердження: «Огризається, сперечається», «Не може сконцентруватися, втримати свою увагу на чомусь одному», «Неорганізований, неуважний», «Його не люблять інші діти». Питання структуровані в 8 специфічних факторів:

- включеність у спілкування,
- соматичні проблеми,
- тривожність/депресія,
- соціальна дезадаптація,
- труднощі мислення,
- порушення уваги й гіперактивність,
- ризик делинквентної поведінки,
- агресивність.

А також 2 узагальнюючих, інтегральних фактори: інтернальність і екстернальність. Крім того, у результаті проведення опитувальника підраховується так званий загальний показник дезадаптованості дитини, виходячи з усіх 118 тверджень опитувальника.

Слід зазначити, що для підвищення надійності результатів варто паралельно використати форми для батьків і вчителів, а при обстеженні підлітків і дитячу форму. Безумовно, це значно ускладнює процедуру обстеження, але зате дозволяє отримати найбільш повну картину поведінки дитини, виявити проблеми взаємин як у родині, так й у системі «учитель – учень», що є істотно важливим для подальшої корекційної роботи й дозволяє знизити ймовірність помилки.

«Карта спостережень» Д. Стотта

Цей метод є систематизованим спостереженням за поведінкою дитини з метою встановлення характеру й ступеня труднощів адаптації до школи.

Матеріали «Карти спостережень» складаються з опису фактів поведінки і реєстраційного бланка, у якому відзначається їхня наявність у конкретної дитини. 198 фрагментів поведінки згруповані в 16 синдромів порушень розвитку:

- 1) недовіра до нових людей, речей, ситуацій;
- 2) депресія;
- 3) відхід у себе;
- 4) тривожність стосовно дорослого;
- 5) ворожість стосовно дорослого;
- 6) тривожність стосовно дітей;
- 7) брак соціальної нормативності;
- 8) ворожість стосовно інших дітей;
- 9) невгамовність;
- 10) емоційна напруга;
- 11) невротичні симптоми;
- 12) несприятливі умови середовища;
- 13) розумова відсталість;
- 14) ранній сексуальний розвиток;

15) хвороби й органічні порушення;

16) фізичні дефекти.

Заповнює «Карту спостережень» учитель або дорослий, який добре знає дитину.

Аналіз результатів урахуває кількість і зміст підкреслених фрагментів, структуру заповненої карти. Дозволяє зробити висновки про ступінь порушення розвитку дитини й характер цього порушення, тобто якими синдромами воно зумовлене.

У реєстраційному бланку закреслюються ті цифри, які відповідають формам поведінки (фрагментам), найбільш характерним для даної дитини. Центральна вертикальна риска відокремлює більш важкі порушення (праворуч) від менш важких (ліворуч). У бланку номера симптомів не завжди йдуть один за одним, їхнє розташування залежить від значимості того або іншого симптому (фрагмента поведінки) для кваліфікації синдрому. Наприклад, у синдромі Д симптоми 9 й 10 стоять ліворуч, а симптом 8 – праворуч від вертикальної риси. Це означає, що симптом 8 говорить про більш серйозне порушення відносно синдрому Д. При підрахунку, симптом, що перебуває ліворуч від вертикальної риси, оцінюється одним балом, праворуч – двома. Підраховуються сума балів по кожному синдрому й загальний «коефіцієнт дезадаптованості» за сумою балів по всіх синдромах.

Велика кількість закреслених фрагментів поведінки в дитини (у порівнянні з іншими дітьми) дає можливість зробити висновок про серйозні порушення в розвитку його особистості й поведінки, а також визначити ті синдроми, які в першу чергу виділяють ці порушення.

На початку опису кожного із симптомокомплексів дається їхнє абrevіатурне позначення (НД, Д, У тощо) і короткий ключ, що в ході практичного використання доцільно не включати в текст методики, а мати окремо, застосовуючи тільки в процесі обробки.

Анкета для вчителів М. В. Бодунова

Анкета містить розділ оцінки вчителем успішності учня (середні річні й піврічні оцінки; середні оцінки за рік по гуманітарних і точних дисциплінах) і розділ експертної оцінки ступеня виразності особистісних особливостей учня. В анкету входить перелік наступних властивостей особистості:

- активність;
- товариськість;
- емоційність;
- рівень розумового розвитку;
- доброзичливість;
- сумлінність;
- наполегливість;
- відволікаємість;
- тривожність;
- імпульсивність;
- боязкість.

Виразність цих властивостей учитель оцінює по семибальній шкалі. За ступенем виразності ознаки кожна група розділяється на підгрупи зі слабкою, середньою й сильною виразністю. У групу зі слабкою виразністю входять діти з оцінкою по шкалі в 1 – 2 бали. Середню групу становлять діти з оцінкою 3 – 5 балів. Групу з високою виразністю ознаки становлять діти з оцінкою 6 – 7 балів. Для кожного показника по підгрупах були отримані середні й стандартні відхилення, обчислений t – критерій, проведений кореляційний аналіз.

Високий рівень кореляції встановлений між шкалами:

- активності з емоційністю, сумлінністю, наполегливістю;
- товариськості з емоційністю, інтелектом, доброзичливістю;
- емоційності з імпульсивністю;
- рівень розумового розвитку з доброзичливістю, сумлінністю, наполегливістю;
- доброзичливості із сумлінністю;
- сумлінності з наполегливістю;
- відволікаємісті з імпульсивністю;
- тривожності з імпульсивністю, боязкістю.

Проведені обстеження показують, що більшість дітей за оцінкою вчителів мають середню виразність властивостей особистості. Основна частина проблем пов'язана з підвищеною товариськістю, емоційністю, активністю, імпульсивністю, тривожністю, неухважністю. Підвищена товариськість у своїх крайніх формах проявляється в тому, що дитина, маючи широке коло знайомих, часто нерозбірлива у виборі друзів. Гіперактивність проявляється в нестійкості інтересів, недостатній витримці й цілеспрямованості, відволікаємості. Підвищена емоційність характеризується легкістю виникнення емоцій у відповідь на повсякденні події, що в крайніх формах може приводити до дезорганізації діяльності, частій зміні настрою, стомлюваності. Для яскраво вираженої імпульсивності характерна: швидка й сильна афективна реакція на події, що відбуваються, нестриманість, нездатність у стані афекту враховувати реальну ситуацію. Підвищена тривожність пов'язана із хронічним почуттям тривоги, боязкістю, нерішучістю, підвищеною чутливістю. Менша частина акцентуацій приходить на такі властивості особистості, як слабо виражені активність, товариськість, емоційність, доброзичливість, сумлінність, наполегливість, низький рівень розумового розвитку. Нетовариські діти відрізняються замкнутістю, байдужістю, деякою холодністю стосовно навколишнім. Для дітей зі зниженою емоційністю характерна нечутливість, стриманість у проявах. Недоброзичливість проявляється в заздрісності, підозрілості, зарозумілості, егоїзмі. Несумлінні діти часто безвідповідальні, недисципліновані, можуть не зважати на соціальні вимоги й норми. Діти зі слабо вираженою наполегливістю відрізняються поганим розвитком волі, нездатністю довести почату справу до кінця, частою зміною інтересів. Низький рівень розумового розвитку позначається на успішності. Такі діти із працею засвоюють нові поняття, повільно навчаються, у них особливо погано розвинене абстрактне мислення. Проведені нами дослідження показують, що у дітей з відхиленнями часто поєднуються кілька особистісних особливостей, що мають крайній ступінь виразності.

АНКЕТА М.В. БОДУНОВА (заповнюється вчителем)

Прізвище, ім'я учня _____

Вік _____ Стать _____ Клас _____

Середня оцінка за рік: _____ за 1 півріччя; _____ за 2 півріччя

Середня оцінка за рік з

- гуманітарних предметів _____
- точних предметів _____

Особливості особистості	Оцінка						
	Низька			Нейтральна	Висока		
	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
Активність							
Емоційність							
Рівень розумового розвитку							
Добррозичливість							
Сумлінність							
Наполегливість							
Відволікаємість							
Тривожність							
Імпульсивність							

ДОДАТКИ

Додаток А

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ДИТИНИ

Проголошена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 20 листопада 1959 р.

Прембула

Беручи до уваги, що народи Об'єднаних Націй знову підтвердили в Статуті свою віру в основні права людини і в гідність та цінність людської особи і сповнені рішучості сприяти соціальному прогресові та поліпшенню умов життя при більшій свободі;

беручи до уваги, що Організація Об'єднаних Націй у Загальній декларації прав людини проголосила, що кожна людина повинна володіти всіма зазначеними в ній правами і свободами без будь-яких відмінностей за такими ознаками, як раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні або інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інша обставина;

беручи до уваги, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи і належний правовий захист, як до, так і після народження;

беручи до уваги, що необхідність у такій спеціальній охороні була вказана в Женевській декларації прав дитини 1924 року і вказана у Загальній декларації прав людини, а також у статутах спеціалізованих установ і міжнародних організацій, що займаються питаннями добробуту дітей;

беручи до уваги, що людство зобов'язане давати дитині краще, що воно має.

Генеральна асамблея

проголошує цю Декларацію прав дитини з метою забезпечити дітям щасливе дитинство і користування, для їх власного блага і блага суспільства, правами і свободами, які тут передбачені, і закликає батьків, чоловіків і жінок як окремих осіб, а також добровільні організації, місцеву владу і національні уряди до того, щоб вони визнали і намагалися дотримуватися цих прав шляхом законодавчих та інших заходів, поступово застосовуваних відповідно до таких принципів:

Принцип 1

Дитині повинні належати всі зазначені в цій Декларації права. Ці права мають визнаватися за всіма дітьми без будь-яких винятків і без відмінностей чи дискримінації за ознакою риси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження або іншої обставини, що стосується самої дитини чи її сім'ї.

Принцип 2

Дитині законом або іншими засобами повинен бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, які дозволили б їй розвиватися фізично, розумово, морально, духовно та у соціальному відношенні здоровим і нормальним шляхом і в умовах свободи та гідності. При виданні з цією метою законів головним міркуванням має бути найкраще забезпечення інтересів дитини.

Принцип 3

Дитині має належати від її народження право на ім'я і громадянство.

Принцип 4

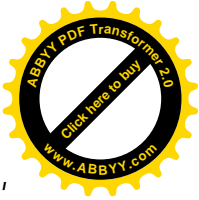
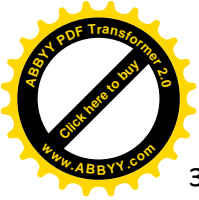
Дитина повинна користуватися благами соціального забезпечення. Їй має належати право на здорове зростання і розвиток; з цією метою спеціальні догляд і охорона повинні бути забезпечені як їй, так і її матері, включно з належним допологовим і післяпологовим доглядом. Дитині має належати право на відповідне харчування, житло, розваги і медичне обслуговування.

Принцип 5

Дитині, яка є неповноцінною у фізичному, психічному або соціальному відношенні, повинні забезпечуватися спеціальний режим, освіта і піклування, необхідні з огляду на її особливий стан.

Принцип 6

Дитина для повного і гармонійного розвитку її особи потребує любові і розуміння. Вона повинна, якщо це можливо, зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків і, в усякому разі, в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості; малолітню дитину не слід, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, розлучати зі своєю матір'ю. На суспільстві і на органах публічної влади повинен лежати обов'язок

здійснювати особливе піклування про дітей, що не мають сім'ї, і про дітей, що не мають достатніх засобів для існування. Бажано, щоб багатодітним сім'ям надавалась державна або інша допомога на утримання дітей.

Принцип 7

Дитина має право на здобуття освіти, яка має бути безкоштовною і обов'язковою, в усякому разі на початкових стадіях. Їй має даватися освіта, яка сприяла б її загальному культурному розвитку і завдяки якій вона могла б на основі рівності можливостей розвинути свої здібності і особисте мислення, а також усвідомлення моральної і соціальної відповідальності, і стати корисним членом суспільства.

Якнайкраще забезпечення інтересів дитини має бути керівним принципом для тих, хто відповідає за її освіту і навчання; ця відповідальність лежить насамперед на її батьках.

Принцип 8

Дитина повинна за всіх обставин бути серед тих, хто першими одержують захист і допомогу.

Принцип 9

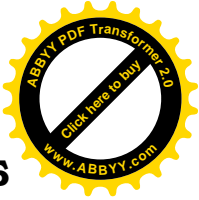
Дитина повинна бути захищена від усіх форм недбалого ставлення, жорстокості і експлуатації. Вона не повинна бути об'єктом торгівлі в будь-якій формі.

Дитину не слід приймати на роботу до досягнення належного вікового мінімуму; їй ні в якому разі не повинні доручатися чи дозволятися роботи або заняття, які були б шкідливі для її здоров'я чи освіти або перешкоджали її фізичному, розумовому чи моральному розвитку.

Принцип 10

Дитина має бути захищена від практики, яка може заохочувати расову, релігійну або будь-яку іншу форму дискримінації. Вона повинна виховуватися в дусі взаєморозуміння, терпимості, дружби між народами, миру і загального братерства, а також у повному усвідомленні, що її енергія та здібності мають бути присвячені служінню на користь інших людей.

Друкується за: Основи практичної психології, під ред. В. Панка, Т. Титаренко, Н. Чепелевої та ін. : підр. – К. : Либідь, 1999. – С. 502–504.

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ПСИХОЛОГА

Прийнятий на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 18 грудня 1990 р.

1. Відповідальність

1.1. Психологи несуть особисту відповідальність за свою роботу.

1.2. Психологи зобов'язані всіляко запобігати і не допускати антигуманних наслідків у своїй професійній діяльності.

1.3. Психологи повинні утримуватись від будь-яких дій чи заяв, що загрожують недоторканності особи; не мають права використовувати свої знання і становище з метою приниження людської гідності, пригнічування особистості або маніпулювання нею; несуть відповідальність за додержання пріоритету інтересів людини.

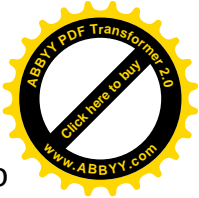
1.4. На психологів покладається відповідальність за надійність використовуваних методів та їх програмного забезпечення, валідність обробки даних досліджень, у тому числі тих, які проводяться з використанням комп'ютерних технологій.

1.5. Психологи застосовують лише ті знання, якими вони володіють відповідно до своєї кваліфікації, повноважень і соціального статусу.

2. Компетентність

2.1. Психологи постійно поповнюють свої знання про нові наукові досягнення в галузі їхньої діяльності, беруться за розв'язання тільки тих завдань, які належать до сфери їх компетенції. У разі неможливості завдання психологи передають його іншому досвідченому фахівцеві або допомагають людині, яка звернулася за підтримкою, налагодити контакт з професіоналами, що можуть надати адекватну допомогу.

2.2. Психологи не застосовують методів і процедур, не апробованих центральними органами Товариства психологів України. У тих випадках, коли психологічні методики лише проходять випробування (з дозволу контрольних органів Товариства), психологи, проводячи експеримент з обмеженим контингентом досліджуваних, попереджають їх про застосування неперевіраних методів і технічних пристроїв або про свій недостатній рівень оволодіння ними.

2.3. Психолог публікує під своїм ім'ям лише ту працю, яка повністю виконана ним самим або містить істотний власний внесок; недопустима публікація з метою особистої, матеріальної вигоди недостатньо підготовлених праць, невалідизованих методик, а психолог не може виконувати практичної роботи, не маючи належної кваліфікації та досвіду.

2.4. Психолог прагне до адекватних знань про свої індивідуальні якості та особливості і визначення меж власних професійних можливостей. Особистісні психологічні проблеми (які негативно впливають на якість виконання обов'язків) можуть бути показником професійної непридатності і мають якомога швидше коригуватись та розв'язуватись психологом.

3. Захист інтересів клієнта

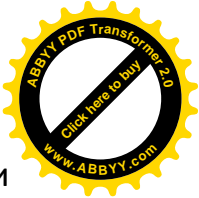
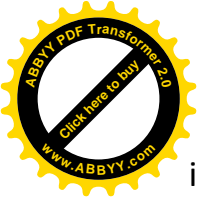
3.1. Психологи суворо додержуються принципу добровільної участі клієнта в обстеженнях. Під час роботи з дітьми, пацієнтами з тяжкими психічними розладами (тобто в крайніх випадках) допускаються відхилення від принципу добровільності, але в межах законодавчих норм; обов'язком психолога є намагання налагодити з клієнтом співробітництво. Психологи утримуються від непотрібних лікувань клієнта.

3.2. Психологи, вступаючи у контакт з особами, для яких він є обов'язково-примусовим (наприклад, у разі проведення психологічної експертизи), не мають права змушувати клієнта повідомляти відомості поза його волею, не можуть вживати примусових заходів для одержання даних, окрім випадки», коли така інформація сприятиме безпеці навколишніх або самого клієнта.

3.3. Психологи не беруть участі в діях, спрямованих проти свободи особи. Вони не мають права змушувати клієнта розповідати про свою життєву філософію, політичні, релігійні чи етичні переконання, не повинні вимагати відмовитися від них.

3.4. Психологи беруть на себе професійну відповідальність за кваліфіковане обстеження, консультування, лікування. Вони домовляються про терміни завершення своєї діяльності або доцільність направлення клієнта до іншого компетентного спеціаліста. Відповідальність з психолога знімається, якщо він упевнився, що інший спеціаліст узяв відповідальність за клієнта на себе.

3.5. Психологи не мають матеріальних або особистих привілеїв, не можуть використовувати свої звання і становище, довірливе ставлення

і залежність клієнта у власних корисливих інтересах. У тих випадках, коли послуги є платними, про фінансові умови домовляються заздалегідь; не встановлюється додаткова оплата за консультації і не береться плата з тих, кого психолог навчає або збирається екзаменувати. Якщо клієнт може отримати психологічну допомогу безкоштовно або меншим коштом в іншого фахівця, то психолог інформує про це клієнта.

3.6. Психолог уникає встановлення неофіційних взаємин з клієнтом, якщо це може стати на перешкоді проведення діагностичної, консультаційної і корекційної роботи з ним. Між психологом і клієнтом не повинно бути статевої близькості у період, коли психолог несе відповідальність за нього.

3.7. Психолог має право вирішувати, на якому етапі консультування або лікування можна дати об'єктивний професійний висновок, а у випадках, коли він не може діяти в інтересах клієнта, роз'яснює йому і батькам (опікунам, піклувальникам) реальний стан справ.

3.8. Висновок за результатами проведеного обстеження чи лікування робить сам психолог, він не може перекладати це на інших. Психолог повинен чітко і однозначно формулювати висновок, так щоб його можна було правильно зрозуміти і використати отримані дані на користь клієнта.

3.9. Психолог не робить висновків і не дає порад, не маючи достовірних знань про клієнта або ситуацію, в якій він перебуває. У звіті (висновку) психолога має міститися лише необхідна і водночас достатня, що відзначається цілковитою надійністю результатів, інформація для розв'язання поставленого завдання, мають вказуватися межі здійснюваних досліджень, характер виявлених симптомів — постійний чи тимчасовий.

3.10. Психолог у доступній формі повідомляє обстежуваного про поставлений діагноз і методи та засоби допомоги. При цьому він зобов'язаний обачливо і обережно висловлюватися щодо виявлених патологій у психічному стані клієнта. Психолог обов'язково попереджає про тих, хто і для чого може використати ці дані; він не може приховувати від людини, які офіційні рішення можуть бути винесені на підставі висновку. Психолог уповноважений особисто запобігати некоректному і неетичному використанню результатів досліджень і повинен виконувати цей обов'язок незалежно від посадової субординації.

4. Конфіденційність

4.1. Психолог зобов'язаний додержуватися конфіденційності в усьому, що стосується взаємин з клієнтом, його особистого життя і життєвих обставин. Виняток становлять випадки, коли виявлені симптоми є небезпечними для клієнта та інших людей, і психолог зобов'язаний поінформувати тих, хто може надати кваліфіковану допомогу. Конфіденційності можна не додержуватись, якщо клієнт просить або згоджується, аби в його інтересах інформацію було передано іншій особі.

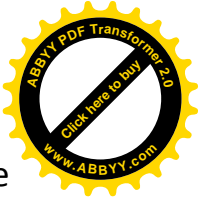
4.2. Психолог не збирає додаткових відомостей про обстежуваного без його згоди і задовольняється лише тією інформацією, яка потрібна для виконання професійного завдання. Запис на магнітну стрічку і відеоплівку, фотографування і занесення інформації про клієнта до комп'ютерних банків даних здійснюються лише за згодою учасників.

4.3. Психолог зобов'язаний оберегти професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих у процесі діагностичної і корекційної роботи, додержуватись анонімності імені клієнта (наприклад, під час навчання, в публікаціях). Для демонстрації і прослуховування будь-яких матеріалів потрібний письмовий дозвіл людини, за чією згодою вони були записані; на вимогу клієнта матеріали негайно знищуються.

4.4. Документація роботи психологів повинна вміщувати лише професійно необхідні матеріали. До цих матеріалів, пов'язаних з конфіденційним змістом діяльності психологів, має виключатися доступ сторонніх осіб. У тих же випадках, коли психологи звертаються за допомогою до інших фахівців, потрібно спеціально ознайомити їх з питаннями, що стосуються умов і терміну зберігання таких матеріалів, а також обмежень у використанні інформації про клієнта і попередити про міру відповідальності за недодержання конфіденційності.

4.5. Якщо психолог не в змозі надалі виконувати свої функції, він з'ясовує, чи потрібно зберігати матеріали (також і інформацію, занесену до комп'ютера). В разі потреби психолог повинен передати виконання покладених на нього функцій іншому фахівцеві.

4.6. Психолог інформує клієнтів про правила додержання конфіденційності. Смерть або зникнення обстежуваного не звільняє психолога від необхідності зберігати професійну таємницю.

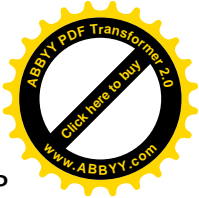
4.7. Психолог не передає методичних матеріалів особам, які не уповноважені здійснювати психологічну діяльність; не розкриває суті і призначення конкретної методики (за винятком доступних роз'яснень правоохоронним і судовим органам).

5. Етичні правила психологічних досліджень

5.1. Планування психологічних досліджень передбачає дотримання таких умов: визначення об'єкта дослідження; чітке й однозначне формулювання його мети і завдань; встановлення контингенту обстежуваних; прогнозування можливостей використання одержаних результатів (наприклад, оцінювання перспективи професійної успішності, формування спільного колективу, психологічного втручання тощо). Психолог самостійно вибирає методи роботи, керуючись при цьому вимогами максимальної ефективності та наукової обґрунтованості.

5.2. Психолог забезпечує цілковиту надійність результатів, відповідає за рішення, які приймають офіційні особи на основі його висновків та рекомендацій, запобігає можливим помилкам в діяльності непрофесіоналів, котрі допомагають у роботі, але не ознайомлені з вимогами, що стосуються обмежень у використанні інформації про досліджуваних. Психолог несе відповідальність за правильне і доступне роз'яснення непрофесіоналам суті застосовуваних психологічних методів, а також за можливі анти гуманні наслідки. Щодо психолога використовується принцип, аналогічний принципу презумпції невинності у судочинстві. Вина психолога в порушенні Етичного кодексу повинна бути доведена Комісією з етики Товариства психологів України.

5.3. Психолог зводить до мінімуму ризик ненавмисного негативного впливу на тих, хто бере участь в експерименті. Коли очікується, що дослідження або лікування може викликати у клієнта психогенну реакцію, психолог повинен отримати дозвіл на проведення роботи з ним Комісії з етики. Якщо умови експерименту потребують необізнаності досліджуваних з його суттю і результатами, психолог має пересвідчитися в тому, що це не завдасть шкоди жодному з учасників досліджу. Такі відомості можуть бути розкриті після завершення експериментальної програми.

5.4. Психолог заздалегідь інформує клієнтів про право відмовитись від участі в дослідженні. Коли ж попри це вони дають згоду взяти участь у експерименті, психолог має переконатися в тому, що таке рішення прийняте незалежно від нього або інших осіб (наприклад, батьків, опікунів, піклувальників, які наполягають пройти обстеження).

6. Кваліфікована пропаганда психології

6.1. Психологи інформують науковців, учителів, лікарів, широку громадськість про свою галузь діяльності на основі об'єктивних, точних даних таким чином, щоб не дискредитувати професію психолога і психологію як науково-практичний комплекс.

6.2. Психолог не виступає з публічними заявами для реклами або самореклами. Вміщуючи у засобах масової інформації оголошення про надання психологічних послуг населенню, він повідомляє лише своє ім'я, адресу, номер телефону, професійну кваліфікацію, науковий ступінь, галузь психології, години прийому. В рекламному проспекті не може йтися про суми гонорару, не даються гарантії, не перелічуються здобутки і успішні випадки лікування, консультування, експертизи. Оголошення мають містити інформацію про мету курсів, а не обіцянки стосовно досягнення специфічних результатів. Психолог повинен брати професійну участь у навчальних програмах для населення, однак він має право робити це лише за умови, якщо вони виключають сумнівні методи і неефективні процедури.

6.3. Поради психолога у засобах масової інформації мають подаватися в узагальненій формі, без посилок на конкретні факти і ситуації, щоб не допустити розголошення конфіденційної інформації. Усні виступи, друковані матеріали, аудіовізуальна та інші публікації, в яких наводяться з ілюстративною метою клінічні випадки, повинні виключати ідентифікування особи, групи чи організації.

Методики публікуються лише у формі, яка дає змогу зберегти їх валідність та надійність.

7. Професійна кооперація

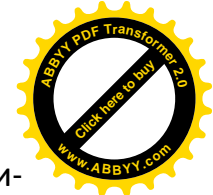
7.1. Психолог, ведучи професійну дискусію, не повинен дискредитувати колег або представників інших професій, які використовують ті самі або інші наукові методи, він має виявляти повагу до наукових шкіл і напрямків). Психолог цінує професійну компетентність, високу культуру та ерудицію, відповідальне ставлення до справи колег та представники) інших професій. Якщо ж психолог виявить ненауковість чи неетичність у професійній діяльності колеги, він повинен сприяти виправленню ситуації. У разі неуспіху цих зусиль психолог може виступити з об'єктивною, аргументованою критикою роботи колеги у психологічному співтоваристві. У тих же випадках, коли критика на адресу члена Товариства виявляється суб'єктивною, упередженою, він має право звернутися до Комісії з етики, висновок якої може використати для спростування несправедливих оцінок чи критики.

7.2. Психолог не може застосувати маніпулятивні методи для здобуття прихильності і привернення на свій бік клієнтури, не повинен намагатися стати монополістом у своїй галузі. Про досягнуті результати в теоретичній і практичній психології він зобов'язаний інформувати психологічну громадськість, ділитися набутим під час своєї професійної діяльності досвідом.

7.3. Розв'язуючи конкретні завдання обстеження, консультування і лікування людей, психолог вирішує, чи може він використати знання, технічні й адміністративні можливості інших фахівців на благо клієнта та за згодою клієнта вступити в контакт з ними, зокрема особами, які лікують або лікувати його раніше. Психолог бере відповідальність за клієнта, лише переконавшись, що той не має клієнтурних стосунків з іншими психологами.

7.4. Психолог забезпечує персонал адекватною інформацією про клієнтів, які користуються його послугами, передає у розпорядження колег тільки надійні й валідизовані психологічні методи, технічний інструментарій і відкриття. Всі професійні взаємовідносини будуються на основі Закону про авторські права.

7.5. У вирішенні спірних питань психолог керується положенням даного Етичного кодексу. Арбітром може бути Комісія з етики Товариства психологів України.

7.6. За порушення чинного законодавства, Статуту Товариства психологів та Етичного кодексу на психолога можуть бути накладені Комісією з етики такі стягнення:

- попередження;
- догана;
- виключення з членів Товариства.

У разі виявлення порушень психологами, які не є членами Товариства, Комісія з етики звертається до інших громадських організацій чи державних установ з тим, щоб вони вжили необхідних заходів до винного.

7.7. Рішення Комісії з етики може бути скасоване Президією або з'їздом Товариства психологів.

Друкується за: Основи практичної психології, під ред. В. Панка, Т. Титаренко, Н. Чепелевої та ін. : підр. – К. : Либідь, 1999. – С. 504–509.

Додаток В

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністра освіти України № 127

Зареєстровано

в Міністерстві юстиції України

30 грудня 1999 р. за № 922/ 4215

ПОЛОЖЕННЯ

про психологічну службу системи освіти України

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

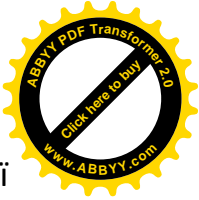
1.1. Психологічна служба (далі — служба) в структурі освіти є складовою частиною державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України і діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості.

1.2. Служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх і вікових завдань навчальних закладів.

1.3. Психологічна служба у своїй діяльності керується Конституцією України, декларацією прав людини, Конвенцією про права дитини, Законом України «Про освіту», чинним законодавством України та цим Положенням.

1.4. Діяльність служби в системі освіти України забезпечується практичними психологами (соціальними педагогами), які мають вищу спеціальну освіту. За своїм статусом працівники служби належать до педагогічних працівників і, відповідно до чинного законодавства, користуються всіма правами і гарантіями, передбаченими для них.

1.5. Психологічна служба тісно співпрацює з органами охорони здоров'я, соціального захисту, сім'ї й молоді, внутрішніх справ, іншими зацікавленими відомствами, а також із громадськими і благодійними організаціями.

1.6. Це Положення регламентує загальну структуру та функції психологічної служби в системі освіти України в цілому і є основою для діяльності наявної мережі служби управлінь та відділів освіти державних адміністрацій

1.7. Посади практичних психологів (соціальних педагогів) уводяться в штати дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів за рішенням районних (міських) відділів освіти, управлінь (комітетів) професійно-технічної освіти за умови наявності спеціалістів з фаховою освітою в межах коштів, передбачених єдиним кошторисом витрат навчальних закладів, згідно з нормативами чисельності практичних психологів (соціальних педагогів) підрозділів системи освіти (додаток).

2. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

2.1. Завдання психологічної служби системи освіти України полягають:

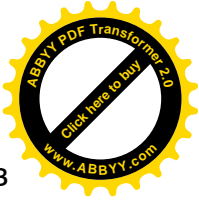
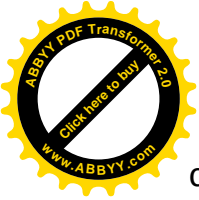
- у сприянні повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку дітей на кожному віковому етапі, у створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;
- у забезпеченні індивідуального підходу до кожної дитини на основі її психолого-педагогічного вивчення;
- у профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному і особистісному розвитку дитини.

2.2. Основними видами діяльності психологічної служби є:

1) діагностика — психологічне обстеження дітей і підлітків, їхніх груп та колективів, моніторинг змісту і умов індивідуального розвитку дітей та учнівської молоді, визначення причин, що ускладнюють їх розвиток та навчання;

2) корекція — здійснення психолого-медико-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та індивідуальному розвитку і поведінці, схильності до залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки, формування соціально корисної життєвої перспективи;

3) реабілітація — надання психолого-педагогічної допомоги дітям, підліткам, молоді, які перебувають у кризовій ситуації (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби,

стреси, переселення, зазнали насильства тощо), з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;

4) профілактика — своєчасне попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі тощо;

5) прогностика — розробка, апробація і застосування моделей поведінки групи та особистості у різних умовах, проектування змісту і напрямків індивідуального розвитку дитини та складання на цій основі життєвих планів, визначення тенденцій розвитку груп, міжгрупових взаємин та освітньої ситуації у регіоні.

2.3. Психологічна служба системи освіти України функціонує на трьох рівнях:

– науковому, на якому вивчає закономірності психічного розвитку і формування особистості дитини з метою розробки методів і методик професійного застосування психологічних знань з умовах сучасної школи;

– прикладному, на якому здійснює соціально-психологічне забезпечення процесу навчання і виховання, включаючи розробку навчальних програм, підручників, професійну підготовку і підвищення кваліфікації фахівців;

– практичному, на якому забезпечує безпосередню роботу психологів, соціальних педагогів у навчальних закладах.

2.4. Діяльність психологічної служби включає такі головні напрямки:

– консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання та виховання дітей і підлітків, допомога органам державного управління у плануванні освітньої діяльності;

– просвітницько-пропагандистська робота з підвищення психологічної культури в навчальних закладах та сім'ї;

– превентивне виховання (через засоби масової інформації, в ході вивчення шкільних предметів в рамках навчальних програм або як окремий предмет), метою якого є формування в учнів орієнтації на здоровий спосіб життя та захист психічного здоров'я, профілактика алкоголізму, наркоманії, СНІДу і злочинності серед неповнолітніх.

3. СТРУКТУРА ТА УПРАВЛІННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЮ СЛУЖБОЮ

3.1. Психологічна служба в системі освіти України складається з трьох основних ланок:

- 1) Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи;
- 2) обласних, районних (міських) центрів практичної психології і соціальної роботи або головних психологів районних (міських) методичних кабінетів;
- 3) практичних психологів, соціальних педагогів, які працюють у навчальних закладах.

3.2. Науково-методичне керівництво психологічною службою системи освіти здійснює Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, який створюється Міністерством освіти України та АПН України і діє на підставі Статуту.

3.3. Обласні центри практичної психології і соціальної роботи створюються Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій і методично підпорядковуються Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи.

3.4. Центри можуть функціонувати як структури підрозділів інститутів удосконалення вчителів або як юридичні особи.

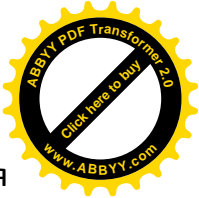
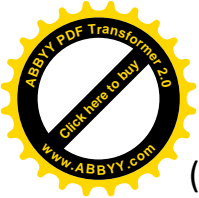
3.5. Районні (міські) центри практичної психології і соціальної роботи створюються районними (міськими) відділами освіти і методично підпорядковуються обласним центрам.

Центри можуть функціонувати як структурні підрозділи методичних кабінетів або як юридичні особи.

Районні і міські центри створюються при наявності у навчальних закладах освіти району (міста) від 20 тис. і більше дітей віком до 18 років. Якщо чисельність дітей, які відвідують дошкільні заклади або навчаються в загальноосвітніх школах району (міста), менша, то у методичному кабінеті вводиться посада головного психолога

Відділи освіти таких районів на паритетних засадах можуть створювати міжрайонні центри; практичної психології і соціальної роботи.

3.6. Атестація практичних психологів (соціальних педагогів) проводиться атестаційними комісіями, що створюються при районних

(міських) центрах та методичних кабінетах, для встановлення (підтвердження) їх кваліфікаційних категорій згідно з Положенням про атестацію педагогічних працівників, затвердженим наказом Міністерства освіти України від 20.08.93 .№ 310 і зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 02.12.93 за № 176.

3.7. Обласним, районним (міським) центрам в установленому порядку затверджується штатний розпис згідно з нормативами чисельності практичних психологів (соціальних педагогів).

3.8. Обласні, районні (міські) центри здійснюють свою діяльність відповідно до Положення або Статуту, якщо вони є юридичними особами.

4. ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ

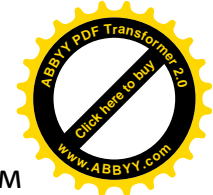
4.1. Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи є головною організацією психологічної служби системи освіти України. Він здійснює організаційні, координаційні та науково-методичні функції у галузі практичної психології і соціальної роботи. До числа його повноважень належить:

- науково-методичне забезпечення психологічної служби системи освіти;
- участь в експертизі діяльності, ліцензуванні державних і недержавних навчальних закладів та підрозділів психологічної служби системи освіти: здійснення психометричного нагляду, забезпечення діяльності психометричної комісії, організація соціально-психологічної експертизи методів, методик, новацій у галузі освіти;
- дотримання державних вимог до змісту діяльності психологічної служби, координація науково-прикладних досліджень та методичних розробок

4.2. Центри практичної психології і соціальної роботи (головні психологи) є основними організаційно-методичними структурами психологічної служби освіти в області, районі (місті). Вони здійснюють організаційні, координувальні та навчально-методичні функції у галузі практичної психології і соціальної роботи.

Обласні, районні (міські) центри (головні психологи):

- забезпечують діяльність психологічної служби освіти регіону згідно з державними вимогами;

- надають методичну інформаційну підтримку практичним психологам, соціальним педагогам – беруть участь в організації підвищення кваліфікації спеціалістів служби, їх атестації та професійному зростанні, кадровому забезпеченні служби, сертифікації фахівців;

- організують діяльність методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів;

- координують науково-дослідні, практичні дослідження за пріоритетними напрямками діяльності психологічної служби;

- беруть участь в оцінці, прогнозуванні та формуванні освітньої політики в регіоні;

- впроваджують досягнення психологічної науки та передового досвіду.

Центри практичної психології і соціальної роботи (головні психологи) організують діяльність «Телефонів довіри», кабінетів корекції кризових станів, психологічних (сімейних) консультацій, профільних консультпунктів, реабілітаційних центрів залежно від соціально-психологічних потреб регіону.

4.3. Практичний психолог навчального закладу:

- бере участь у здійсненні освітньої, виховної роботи, спрямованої на забезпечення всебічного особистісного розвитку дітей і учнівської молоді, збереження їх повноцінного психічного здоров'я;

- проводить психолого-педагогічну діагностику готовності дитини до навчання в період її переходу з однієї вікової групи до іншої, допомагає у виборі навчального закладу згідно з рівнем психічного розвитку дитини;

- розробляє та впроваджує розвивальні, корекційні програми навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальних, статевих, вікових особливостей різних категорій дітей;

- сприяє вибору підлітками професій з урахуванням їх ціннісних орієнтацій, здібностей, життєвих планів і можливостей, готує учнів до свідомого життя;

- здійснює превентивне виховання, профілактику злочинності, алкоголізму і наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок серед підлітків;

- проводить психологічну експертизу і психолого-педагогічну корекцію девіантної поведінки неповнолітніх;

– формує психологічну культуру вихованців, учнів, педагогів, батьків, консулює з питань психології, її практичного використання в організації навчально-виховного процесу.

4.4. Посада практичного психолога вводиться в дошкільних закладах (у т. ч. компенсувального типу), загальноосвітніх школах та школах-інтернатах усіх типів, професійно-технічних училищах згідно з нормативами.

4.5. Соціальний педагог навчального закладу:

– здійснює посередництво між освітніми установами, сім'єю, трудовими колективами, громадськістю, організовує їх взаємодію з метою створення умов для всебічного розвитку дітей і підлітків;

– сприяє участі вихованців у науковій, технічній, художній творчості, спортивній, суспільно-корисній діяльності, виявленню задатків, обдарувань, розкриттю здібностей, талантів, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнівської молоді;

– залучає до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи різні установи, громадські організації, творчі спілки, окремих громадян;

– впливає на подолання особистісних, міжособистісних, внутрішньосімейних конфліктів, надає потрібну консультативну психолого-педагогічну допомогу дітям і підліткам, групам соціального ризику, дітям, які потребують піклування, тощо

4.6. Соціальний педагог зараховується у загальноосвітні школи, школи-інтернати для дітей, які потребують соціальної допомоги, школи (ПТУ) соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання, професійно-технічні училища згідно з нормативами. Соціальні педагоги зараховуються у ці навчальні заклади на вакантні посади практичних психологів

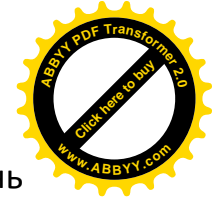
4.7. Працівник психологічної служби повинен:

– керуватися Етичним кодексом психолога;

– дотримуватися педагогічної етики,

– поважати гідність дитини, захищати її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства;

– будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри у тісному співробітництві з усіма учасниками педагогічного процесу;

- пропагувати здоровий спосіб життя, підвищувати рівень психологічних знань педагогічних працівників і батьків;
- зберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих у процесі діагностики або корекційної роботи, якщо це може завдати шкоди дитині чи її оточенню;
- постійно підвищувати свій професійний рівень, запобігати випадкам здійснення психодіагностичної, корекційно-розвивальної, консультативно-методичної роботи особами, які не мають відповідної фахової підготовки або права на таку діяльність;
- знати програмно-методичні матеріали і документи щодо обсягу, рівня знань, розвитку дітей. вимоги державних стандартів до забезпечення навчально-виховного процесу, основні напрямки і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки.

4.8. Тривалість робочого тижня практичного психолога (соціального педагога) – 40 год. Із них 20 год відводиться для роботи у навчальному закладі (індивідуальна і групова психодіагностика, консультування учнів, учителів, батьків корекційно-розвивальна робота тощо) і 20 год. – на підготовку до проведення соціально-психологічних заходів (занять, тренінгів, ділових ігор) обробку результатів досліджень, оформлення висновків тощо).

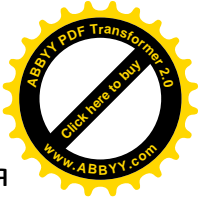
5. ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1. Фінансування діяльності Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи здійснюється Міністерством освіти України та Академією педагогічних наук України з установчим договором.

5.2. Фінансування діяльності обласних центрів здійснюється Міністерством освіти Автономної республіки Крим, управліннями освіти обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

5.3. Фінансування діяльності районних (міських) центрів практичної психології і соціальної роботи (головних психологів) здійснюється районними (міськими) відділами освіти.

5.4. Оплата праці практичних психологів (соціальних педагогів), працівників центрів, головних психологів здійснюється згідно з чинним законодавством.

5.5. Працівникам психологічної служби закладів освіти виділяється окреме приміщення для проведення діагностичної, консультативної, розвивальної і корекційної роботи.

Додаток до пункту 1.7
Положення про психологічну службу
системи освіти України

Чисельність практичних психологів (соціальних педагогів) дошкільних закладів компенсувального типу, спеціальних загальноосвітніх шкіл та шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку, шкіл (ПТУ) соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання, загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей, які потребують соціальної допомоги, – 1 ставка на навчальний заклад.

Ставка заробітної плати практичних психологів в спеціальних загальноосвітніх школах і школах-інтернатах для дітей, які потребують фізичного або розумового розвитку, виплачується за 20 годин педагогічної роботи на тиждень.

**Нормативи чисельності практичних психологів
дошкільних навчальних закладів:**

Місто		Село	
Чисельність різновікових груп	Норматив чисельності	Чисельність різновікових груп	Норматив чисельності
Понад 8	0,5	Понад 4	0,5
10	0,75	6	0,75
12	1,0	8	1,0

Нормативи чисельності працівників Центрів практичної психології і соціальної роботи

Область		Район, місто	
Чисельність дітей і учнів у навчальних закладах	Норматив чисельності	Чисельність дітей і учнів у навчальних закладах	Норматив чисельності
до 200 тис.	1	до 20 тис.	1
200-300 тис.	2	20-25 тис.	2
більше 300 тис	3	більше 25 тис.	3

**Нормативи чисельності практичних психологів
(соціальних педагогів) професійно-технічних училищ**

Місто, село	
Чисельність учнів	Норматив чисельності
Понад 400	0,5
500	0,75
600 і більше	1,0

**Нормативи чисельності практичних психологів (соціальних педагогів)
загальноосвітніх шкіл I–III ступеня**

Місто		Село	
Чисельність учнів	Норматив чисельності	Чисельність учнів	Норматив чисельності
понад 600	0,5	понад 300	0,5
800	0,75	400	0,75
1000	1,0	500 і більше	1,0
1200	1,25		
1400	1,5		
1600	1,75		
1800 більше	2,0		

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г.С. Введение в практическую психологию. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 264 с.
2. Битянова М. Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Генезис, 2000. – 284 с.
3. Битянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьева Е.И., Васильева Н.Л. Работа психолога в начальной школе. – М.: Совершенство, 1998. – 352 с.
4. Бурменская Г.В., Карабанова О.А., Лидерс А.Г. Возрастно-психологическое консультирование. Проблемы психического развития детей. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 136 с.
5. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребенком . Как? – М.: «МАСС МЕДИЯ», 1996. – 240 с.
6. Жутикова Н.В. Учителю о практике психологической помощи.- М.: Просвещение, 1988. – 176 с.
7. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції: Навч. посібник. – Суми: Університетська книга, 2006. – 383 с.
8. Кузнецова И.В., Ахутина Т.Р., Битянова М.Р. и др. Психолого-педагогическое обеспечение коррекционно-развивающей работы в школе (для администрации школ, педагогов и школьных психологов). – Кн. 1. – М.: НМЦ «Дар», 1997. – 118 с.
9. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. – М: Академия, 1996. – 367 с.
10. Овчарова Р.В. Практическая психология образования: Учебное пособие для студентов. М.: – Академия, 2005. – 468 с.
11. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М: Академпроект, 1996. – 379 с.
12. Осипова А.А. Общая психокоррекция : Учебное пособие для студентов вузов.- М.: ТЦ « Сфера», 2002. – 512 с.
13. Основи практичної психології / В. Панок, Т.Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 1999. – 533 с.
14. Практическая психология образования: Учебное пособие/ Под. ред. И. В. Дубровиной.- СПб.: Питер, 2006. – 526 с.
15. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании : Учебное пособие. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 529 с.
16. Самоукина Н.В. Первые шаги школьного психолога. Психологический тренинг. – Дубна: РИО, 2000. – 328 с.
17. Чистякова М.И. Психогимнастика / Под. ред. М. И. Буянова.- М. : Просвещение, 1990. – 123 с.
18. Эйдемиллер Э.Г, Юстицкис В.В. Психология и психотерапия семьи. – СПб.: Питер, 2002. – 656 с.

Навчальне видання

Ознайомлювальна навчальна психологічна практика

Програма та методичні рекомендації
для студентів напряму підготовки
6.030103 **Практична психологія**

Укладачі: **Наталія Олександрівна Єрмакова,**
Таїсія Дмитрівна Луцьковська

Суми: СумДПУ, 2012 р.
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальна за випуск **А. А. Сбруєва**
Комп'ютерна верстка **Ю. С. Нечипоренко**

Здано в набір 27.02.2012. Підписано до друку 25.03.2012.
Формат 60x84/16. Гарн Calibri. Друк ризогр.
Папір друк. Умовн. друк. арк. 3,5.
Обл.-вид. арк. 3,4. Тираж 100. Вид. № 29.

Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка

